

BOŻENA URBANEK

Instytut Historii Nauki
im. L. i A. Birkenmajerów
Polskiej Akademii Nauk
ORCID: 0000-0002-4526-6887

Zbigniew Kopciński, Krzysztof Kopciński, *Szpital wojskowy w Równem w latach 1919–1939*, wyd. Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa, Głogów 2020, ss. 529

Monografia pod podanym powyżej tytułem wydana została nakładem Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Głogowie. Poddana została ocenie dwóch recenzentów: dr hab. n. med. Małgorzaty Paprockiej-Borowicz, prof. UM we Wrocławiu i ppłk. rez. dr. hab. n. med. Mariusza Goniewicza.

Książka liczy 529 stron, łącznie z aneksem, bibliografią spisami fotografii, rycin, tabel, indeksem nazwisk. Zasadnicza jednak jej treść obejmuje 428 stron. Autorami tej monografii są bracia: Zbigniew i Krzysztof Kopocińscy, lekarze wojskowi, ze specjalnością okulistyki, wywodzący swój kresowy rodowód z terenów Wołynia, gdzie w miejscowości Równe ulokowany został opisywany szpital wojskowy.

Układ monografii o wspomnianej tematyce oparty jest na zasadzie chronologiczno-rzeczowej, z liczbą 14 rozdziałów, nie licząc wstępu i zakończenia. We wstępie autorzy uzasadnili wybór tematu, konstrukcję, ocenę przydatności opracowań i źródeł.

Wykorzystano, co warto podkreślić, niezwykle obszerną liczbę opracowań, a zwłaszcza źródeł, zdeponowanych w archiwach polskich, centralnych, jak m.in. Centralne Archiwum Wojskowe z siedzibą Warszawa – Rembertów, oraz specjalistycznych, w tym w Głównej Bibliotece Lekarskiej. Korzystano także z archiwów obcych, m.in. Ukraińskiego Obwodu Rówieńskiego w Równem, londyńskiego Instytutu Historycznego i Muzeum im. gen. broni Wł. Sikorskiego. Ponadto autorzy dotarli do szeregu lokalnych, krajowych, w tym prywatnych miejsc, gdzie zgromadzono materiały dotyczące szpitala w Równem i jego dawnych pracowników, jak np. Archiwum rodzinne Sonii Ginelli-Wiśniewskiej w Ustroniu Morskim czy Archiwum rodzinne dr. Piotra Głanowskiego w Krakowie oraz Archiwum Szpitala Powiatowego

SP z o.o. we Wrześni. Wytworzono też szereg relacji, inspirując niejednokrotnie osoby związane z tą placówką i ich rodziny do napisania wspomnień, które następnie autorzy spożytkowali w opracowaniu.

Pierwszy rozdział wspomnianej monografii prezentuje, co prawda – jak zaznaczono – „w zarysie”, historię miasta Równe z uwzględnieniem, jak napisano, „dziejów służby zdrowia”. Kolejny, drugi, w ośmiu podrozdziałach przedstawia początki polskiej wojskowej służby zdrowia w tej miejscowości w okresie walk o odzyskanie niepodległości. Skoncentrowano się tu na opisie sytuacji miasta w momencie zajęcia tego terenu przez Wojsko Polskie w 1919 r. Ukazano funkcjonowanie w mieście szpitala polowego nr 404 oraz jego strukturę etatową do roku 1920 oraz innych „zakładów sanitarnych” tam rozmieszczonych. W rozdziale trzecim autorzy zapoznają czytelników z powstaniem już stałej wojskowej lecznicy w Równem. Stała się ona w dalszej części monografii zasadniczym obiektem badań braci Kopocińskich. W rozdziale czwartym scharakteryzowano zmiany etatowe i strukturalne tej placówki na „tle przemian zachodzących w całej wojskowej służbie zdrowia” od 1919 do 1939 r. Przytoczono tu rozkaz II Wiceministra Spraw Wojskowych gen. ppor. K. Sosnkowskiego z 28 X 1919 r., który wyznaczał warunki działalności „Wojskowych Zakładów Sanitarnych”¹. Za datę zaś rozpoczęcia funkcjonowania opisywanego szpitala w Równem przyjęto dzień 15 listopada 1919 r., związany z wyznaczeniem mjr. M. Montryma Żakowicza na dowódcę tej placówki. Kilka dni po tej dacie major objął funkcję i rozpoczął przejmowanie szpitala polowego nr 404. Według zaś instrukcji szpital ten miał być odtąd powiększany aż do 1000 łóżek. Znacznie też miano rozszerzać zadania mu wyznaczone. Z początkiem roku następnego, jak piszą autorzy, placówka ta, już jako Szpital Wojskowy, funkcjonowała wedle wymogów etatowych, z niewielkimi tylko, jak zaznaczono, odchyleniami od treści instrukcji².

W następnym rozdziale autorzy przedstawili, w kolejności – aż po rok 1939 – siedmiu komendantów szpitala. Opisali ich kompetencje i obowiązki, a także wkład w rozwój placówki. Autorzy posłużyli się tu oceną przełożonych o ich pracy, korzystając z zachowanej z tamtego czasu dokumentacji. Szósty, kolejny rozdział poświęcono opisowi „stanu zdrowotnego garnizonu Równe, na tle zdrowotności w całym wojsku polskim w okresie dwudziestolecia [...]”. Dokonano tu opi-

¹ Z. Kopociński, K. Kopociński, *Szpital wojskowy w Równem 1919–1939*, Głogów 2020, s. 78.

² *Ibidem*, s. 79.

su warunków sanitarno-epidemiologicznych i społecznych, problemów zdrowotnych pacjentów szpitala do 1921 r. i całego garnizonu od 1922 do 1939 r. W rozdziale siódmym autorzy niejako powrócili do opisu działalności „lecniczo-diagnostycznej” szpitala, prezentując po kolei poszczególne, utworzone w nim oddziały, tj. chirurgiczny, wewnętrzny, zakaźny, skórno-weneryczny, położniczo-ginekologiczny oraz pracownie. Także przychodnię, aptekę i izbę przyjęć. Kolejne dwa rozdziały (ósmy i dziewiąty) autorzy poświęcili tzw. służbie dyżurnej i komisji rewizyjno-lekarskiej szpitala. W dalszej części monografii na prawie 50 stronach zaprezentowano zaplecze logistyczne placówki, w tym m.in. funkcjonowanie kuchni, pralni, łaźni, warsztatów przyszpitalnych i tzw. taboru. W rozdziale jedenastym dokonano charakterystyki kadry szpitala, analizując jej pochodzenie, wykształcenie, rozwój karier i awansów zawodowych oraz wojskowych, a nawet ujawniając wysokości uposażenia personelu zawodowego oraz medycznego o akademickim cenzusie. Informacje na ten temat ukazano też tabelarycznie³. W rozdziale dwunastym omówiono działalność szkoleniowo-naukową, oświatową, a w kolejnym – opiekę duszpasterską sprawowaną w szpitalu. Ostatni, czternasty rozdział poświęcono likwidacji szpitala i poszukiwaniu dalszych losów jego pracowników. Autorzy stwierdzili, że często ich dalsze dzieje kształtowały się podobnie, jak bywało to w innych placówkach leczniczych na Kresach, a przejmowanych we wrześniu 1939 r. przez wojska sowieckie. Należy podkreślić, że sytuacja życiowa wielu tam zatrudnionych uwarunkowana była jednak statusem, pełnioną wojskową funkcją (szarżą). „W znacznie gorszej sytuacji byli oficerowie [...]”⁴. Późniejszą bowiem „obecność” niektórych z nich odnotowano już w obozach NKWD w Kozielsku i Starobielsku, skąd już nie powrócili do swych rodzin. Szczegółowo zaś losy pracowników szpitala (kadry kierowniczej) autorzy przedstawili w aneksie⁵.

Całość ze względu na tematykę, ogrom wykorzystanych materiałów źródłowych i często krytyczną ocenę ich przydatności stanowi oryginalną pracę, opis nieznanego w historiografii polskiej szpitala. Pewnym mankamentem jest jednak kolejność, a zwłaszcza układ niektórych rozdziałów. Ponadto nadmierne ich rozbudowanie, przy pewnych odczuwalnych brakach innych. Wydawać się też może, że niektóre „typy kadry szpitala” można było połączyć w jeden wspólny

³ Ibidem, s. 369–375.

⁴ Ibidem, s. 418.

⁵ Ibidem, s. 429–468.

rozdział. Wskazać przy tej okazji można byłoby na specyfikę działań poszczególnych służb, odmienne, a dostosowane do zadań funkcje. Zaznaczyć jednak należy, że wspomniana unikatowość tematu i staranna forma wydania tej monografii zasługuje na rekomendację – lektury poświęconej placówce wojskowej i jej, dziś już zapomnianej, kadrze wojskowo-medycznej dawnych, polskich Kresów.